

LFZE/1092/1/2021.

BESZÁMOLÓ

MINDEN PÁLYÁZATTÍPUS ESETÉN

Ösztöndíjas neve:

Ozsvárt Viktória (kategória: doktorjelölt; pályázat időtartama: 5 hónap)

Bevezetés: A tudományos vagy művészeti program címe, tárgya (max. 250 karakter*)

A 2019 szeptembere és 2020 januárja között megvalósított tudományos program címe: „Induló- és tánc típusok Lajtha László életművében”. Pályázati tervem a Lajtha László életművében található induló- és tánc tétel zene- és kultúrtörténeti elemzését tűzte ki céljául.

A kutatási/művészeti program megvalósulása (max. 1000 karakter*)

Az eredetileg tíz hónapra benyújtott pályázati tervben kifejtett szempontok szerinti vizsgálódást és a pályázati vállalásokat sikerült az öt hónapos pályázati időszak alatt teljesítenem. Eredetileg két külön kutatási irányban terveztem feltérképezni az indulók és a tánc tétel csoportját. Hamar nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a két területet közös nevezőre hozó zenei jelenség, a ritmika vizsgálata az igazán célravezető módszer az elemzések során. Ennek nyomán elindulva áttekintettem a Lajtha publikációiban és a komponista levelezésében a ritmika szerepéről, valamint ritmus és dallam viszonyáról fennmaradt megnyilvánulásokat. A kottás dokumentumok – a nyomtatásban megjelent kották, illetve az esetenként fennmaradt kéziratok – áttekintése hasonlóan alapvető információkkal szolgált. A zeneművek vizsgálata során első lépésként táblázatba foglaltam Lajtha tánc tételait és indulóit, feltüntetve a darabok legfontosabb jellemzőit. Az összefoglalásból körvonalazódó kép alapján megfogalmaztam a tánc- és induló tétel jellemzően közös vonásait, majd esettanulmányok vizsgálatába kezdtem. Így került kutatásom középpontjába a *Lysistrata* (1933, op. 19), a *Quatre Hommages* (1946, op. 42), az *Intermezzo* (1954, op. 59), a 3. vonóstrió („Erdélyi esték”, 1941, op. 45) és a fuvolára és zongorára írt Koncertszonáta (1958, op. 64).

A kutatási/művészeti program eredményei, rendezvények, publikációk, illetve publikálásra elkészült kéziratok tételes felsorolása (max. 500 karakter*)

Előadások:

1. 2019. október 12.: konferenciaelőadás „»Mindig egy kicsit úgy, mint katona a harc előtt«. Induló tétel Lajtha László műveiben” címmel a Magyar Zenetudományi és

Zenekritikai Társaság XVI. tudományos konferenciáján. Helyszín: MTA BTK ZTI, Bartók terem.

2. 2019. december 10.: előadás a Kedd Délutáni Zenetudomány sorozat keretében „»Akár nagyobb karriert is befuthat jazz-átiratban« Lajtha táncjátékeinek jelentésrétegei” címmel. Helyszín: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 18. terem.
3. 2020. január 23.: előadás az MTA BTK ZTI Tudományos Fórumán „Ritmus és dallam szerepe Lajtha László zenéjében – Táncok, indulók és katonazenék” címmel. Helyszín: MTA BTK ZTI Bartók terem.

Kéziratok:

4. „»Mindig egy kicsit úgy, mint katona a harc előtt«” Indulótételek Lajtha László műveiben” *Magyar Zene* (2019/4) [nyomdai előkészületben]
5. „Ritmika” (kézirat, mely az „Inspirációs források Lajtha László kései alkotókorszakában” című dolgozat teljes 4. fejezetének törzsanyagát képezheti)

Az eredmények tartalmi ismertetése (max. 1000 karakter*)

Kutatásom során izgalmas párhuzamokra bukkantam Lajtha és Maurice Ravel I. világháborús emlékeinek zenei reprezentációja között. A jelenségeket Lajtha 1946-ban komponált *Quatre Hommages* (op. 42) című fűvősnégyesének táncos karakterű indulója, az „Hommage à Ravel” című tétel kapcsán fejttem ki konferenciaelőadás keretében és írott formában egyaránt. A tételben Lajtha a francia zeneszerző *L'Enfant et les Sortilèges* (1925) című operájának egyik jelenetére hivatkozik. Az átvett dallamok, a ritmus használata és a darab egy pontján hangsúlyosan beemelt magyar népdalallúzió egyaránt fontos jelenségekre világított rá Lajtha zenei gondolkodását illetően, továbbá az átélt háborús trauma nyomaira derített fényt.

A Zeneakadémia „Kedd Délutáni Zenetudomány” című sorozatának keretében Lajtha táncjátékeinek jelentésrétegeiről tarthattam előadást. A klasszikus táncok és a néptáncfeldolgozások megjelenési formáit és szerepüket egyaránt érintő körkép felvázolása mellett elsősorban a szaxofonra és zongorára komponált „English Waltz”, az *Intermezzo* (1954, op. 59) analízisére koncentráltam. Különös egybeesés, hogy itt szintén Ravel darabja, a *Vocalise-Étude en forme de Habanera* (1907) bizonyult Lajtha mintájának. A számos dallamból és azok különféle variánsaiból építkező *Intermezzo* felépítésének vizsgálata Lajtha formaépítésének pontosabb megértéséhez járult hozzá új adalékokkal. Ugyanebben az előadásban a menüettekhez társuló ironikus hangvétellű asszociációk kapcsán a 7. vonósnégyes

(1950, op. 49) és a 9. vonósnégyes (1953, op. 57) menüettjeiről, valamint a Koncertszonáta (1958, op. 64) „Melankolikus menüett” című tételéről beszéltem.

Szintén előadás keretében, a Zenetudományi Intézet „Tudományos Fórumán” ismertettem a Lajtha zenéjében dallam és ritmus viszonyához kötődő jelenségeket. Lajtha tánckoncepcióját vizsgálva megkíséreltem értelmezni a zeneszerző táncról, táncosokról és különböző koreográfiákról elejtett megjegyzéseit. Felmerült Bergson filozófiájának hatása, mely a Dienes Valéria-féle orkesztika révén kerülhetett Lajtha látóterébe, valamint Darius Milhaud *Salade*-ja (1924), mely a műfaj és a zenei megoldások szempontjából egyaránt hathatott a zeneszerzőre. Izgalmas kapocsra bukkantam Lajtha első balettje, az 1933-ban befejezett és 1937-ben bemutatott *Lysistrata* (op. 19) és az 1955-ben komponált 6. szimfónia (op. 61) struktúrája között. Vizsgáltam az ostinato és az attól függetlenül mozgó, szabadon kibontakozó dallam kapcsolatát. Példaképpen a 3. vonóstrió („Erdélyi esték”, 1941, op. 45) és a fuvolára és zongorára írt Koncertszonáta (1958, op. 64) egyes szakaszait mutattam be, melyekben Lajtha zenei gondolkodására jellemző, sajátos konstrukciókat találtam.

Az elkészült kéziratok – a *Magyar Zene* folyóiratban nyomdai előkészület alatt lévő tanulmány, továbbá a disszertációm 4. fejezetében és a 3. fejezet egy alfejezetében hasznosítható kézirat – nagyrészt a fentebb vázolt témákat bontják ki, kiegészülve az induló toposzához kapcsolódó katonazenék elemzésével. Ezen a területen Dmitrij Sosztakovics 1. szimfóniája (1926) és Igor Stravinsky *Zsoltárszimfóniája* (1930) bizonyult megkerülhetetlen viszonyítási pontnak. Mindkét mű inspirációs forrásként hathatott Lajtha 2. szimfóniájának (1938, op. 27) megformálására: a hangszerelésben, a struktúrában és a motívikában egyaránt azonosságokra lelhetünk.

Az eredmények várható további hasznosítása (max. 500 karakter*)

Az elvégzett kutatás jelentősen hozzájárult készülő PhD disszertációm formálódásához. Az indulók és a táncok mint ritmikailag meghatározott műfajok vizsgálata világította meg azokat a jelenségeket, amelyek köré a teljes disszertáció tartalmilag strukturálható. A vizsgálódás néhány alapvető jelenség leírásával járult hozzá Lajtha zeneszerzői gondolkodásának mélyebb megértéséhez, és sokatmondó adalékokat tárt fel a Lajtha számára viszonyítási pontként szolgáló magyar és külföldi művészek és műalkotások tekintetében. Mivel az elvégzett munka a 20. századi magyar zeneszerzés témaköréhez kapcsolódik, így hasznosítható a Dalos Anna által vezetett NKFIH pályázatban (K 123819), melynek tárgya a *Magyarország zenetörténete 5. (20. századi)* kötetének előkészítése.

Kötelező mellékletek: a megvalósult események, rendezvények (oktatás, konferencia, koncert) dokumentációja, megvalósult publikációk, elkészült kéziratok

Kelt: Budapest, 2020. február 6.

Ozsvárt Viktória
pályázó aláírása

A szakmai beszámolót jóváhagyom.

Dalos Anna
témavezető aláírása

Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíjpályázat

ÚNKP-19-3

2019/2020. tanév

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

Témavezetői értékelés

Ösztöndíjas neve: Ozsvárt Viktória

Témavezető neve: Dalos Anna

Ösztöndíjas időszak kezdete: 2019.szeptember 01.

Ösztöndíjas időszak vége: 2020. január 31.

Témavezetői értékelés (max. egy A4-es oldalban):

Ozsvárt Viktória doktorjelölt öt éve foglalkozik Lajtha László életművével, amely PhD disszertációjának is témája. Ez idő alatt páratlan mélységben ismerte meg a Lajtha-életpálya és -oeuvre dokumentációját, amihez hozzájárult az is, hogy a zeneszerző hagyatékát – Zenetudományi intézetbeli munkája részeként is – rendszerezte és gondozta. Értekezését 2020 folyamán tervezi lezárni. Hogy a dolgozat valóban a befejezéshez közeledik, bizonyítja munkája is, amelyet – az ÚNKP ösztöndíjpályázat támogatásával – az elmúlt öt hónapban végzett el. Lajtha László műveiben elsősorban a tánc, a ritmus, a mozgás jelenségét vizsgálta, s rámutatott arra, milyen meghatározó inspirációs forrást jelentett a zeneszerző számára a nyugat-európai klasszikus zenei hagyományban, valamint a népzeneben egyaránt megjelenő számos artisztikus mozgásforma. A keringők, menüettek mellett – amelyek Lajtha számos művében megjelennek – az ösztöndíjas részletesen foglalkozott olyan speciális táncok jelentésével, mint amilyen a kánkán, de feldolgozta a néptánc-modellek szerepét is a zeneszerző életművében. Ozsvárt Viktória külön figyelmet szentelt az indulóritmusoknak is – ez utóbbiak különösképpen abból a szempontból tűnnek fontosnak, hogy Lajtha, aki katonaként végig harcolta az I. világháborút, jellegzetes jelentésréteget társított e zenei jellegzetességhez. A pályázati időszakban tartott konferenciaelőadásainak éppúgy, mint az elkészült két kéziratnak legfőbb értéke azonban nem csupán az, hogy Ozsvárt Viktória kivételesen alaposan ismeri Lajtha zeneszerzői, zenetudósi munkásságát, életrajzát, hanem az is, hogy az életművet – épp az inspirációs források sokfélesége okán – tágabb nemzetközi zenei, illetve kulturális kontextusban képes elhelyezni. E tekintetben a Lajtha-kutatásban egészen újszerű módon olyan lehetséges zeneszerzői modellek, inspirációs források feltárását is vállalta – Ravel, Sosztakovics, Stravinsky egyes műveivel vonva párhuzamot –, amelyek mindaddig elkerülték a magyar zenetudomány figyelmét. E párhuzamok felmutatásával lényegesen közelebb jutunk a különutas Lajtha László életművének megértéséhez. Ozsvárt Viktória munkáját kiválóra értékelem.